URTX

ESTUDI DEL VOCALISME TÒNIC DE GUIMERÀ, VERDÚ I VILAGRASSA. NOTES PER A LA DELIMITACIÓ DE LA ISOGLOSSA

Sebastià Petit i Bordes

ESTUDI DEL VOCALISME TÒNIC DE GUIMERÀ, VERDÚ I VILAGRASSA. NOTES PER A LA DELIMITACIÓ DE LA ISOGLOSSA

Comunicació

Sebastià Petit i Bordes
Estudiant de Filologia Catalana. Universitat de Lleida

INTRODUCCIÓ

La llengua oral és una de les herències que caracteritza i que cohesiona cada espai. L'accent propi és un senyal que perdura a través del temps. De la mateixa manera que cada parlant té la seva veu particular, cada grup té la seva pròpia. Així com el color dels cabells o dels ulls caracteritza una zona, així mateix cada espai s'identifica amb la seva veu.

Ja de jove les diferències fonètiques del meu parlar comparat amb el de Verdú, un poble situat tan a la vora del meu, em tenia admirat i sorprès. Les mateixes sensacions m'acompanyen encara. Escoltar un accent diferent demostra la diversitat de perspectiva que té la comunicació oral a la nostra comarca.

Aquest estudi s'emmarca dins la disciplina lingüística anomenada Dialectologia. I pretén establir la isoglossa que determina les diferències del vocalisme tònic entre els parlars central i nord-occidental del català en l'espai geogràfic que he fixat.

La Dialectologia és la branca de la lingüística que estudia la varietat geogràfica, històrica o social d'una llengua, associada a la procedència dels parlants. La isoglossa és la línia imaginària que assenyala el límit entre la presència i l'absència d'un tret lingüístic determinat i que pot contribuir a delimitar dues àrees dialectals.

Si focalitzem l'estudi en l'àmbit geogràfic trobem que Joan Veny (1985) divideix els parlars catalans en dos àrees geogràfiques. (Observeu el mapa 1) Una l'anomena oriental i l'altra occidental. Dins la primera hem de situar el parlar central i dins la segona el parlar nord-occidental. Si emmarquem l'estudi en la comarca de l'Urgell veiem que, a grans trets, les divisions dialectals del català acostumen a diferenciar el parlar central del nord-occidental entre les comarques de l'Anoia i la Conca de Barberà per una banda, i la Segarra i l'Urgell per l'altra.

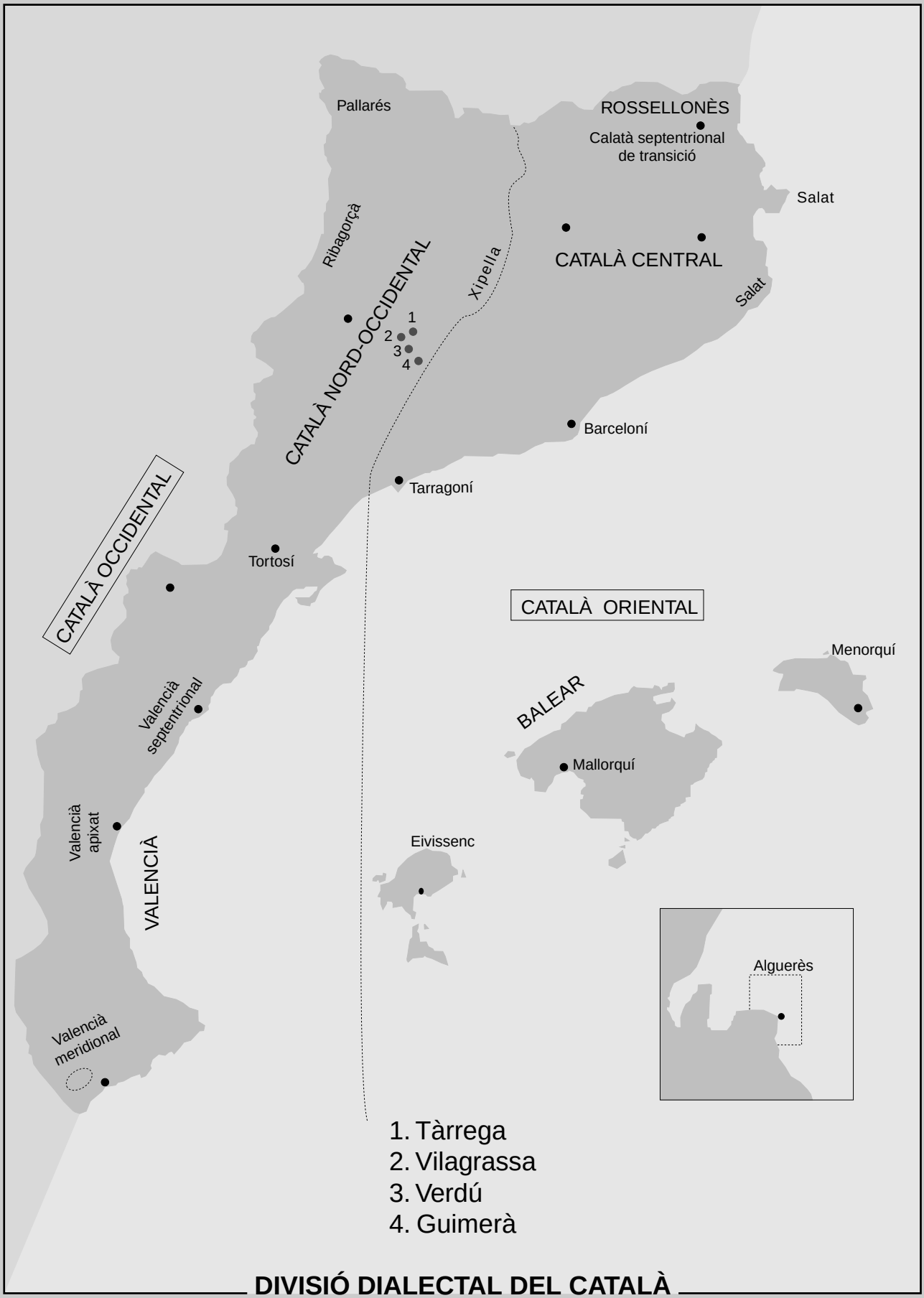
El treball pretén ser descriptiu, o sigui apuntar una sèrie de tendències que els parlants mostren en la seva parla. A partir d'aquests trets deduirem els límits de la isoglossa.

En primer lloc situem l'àrea geogràfica marcada. Guimerà, Verdú i Vilagrassa són pobles de l'Urgell que limiten en els seus termes municipals. Vilagrassa toca amb Verdú i aquest amb Guimerà. Si observem la situació geogràfica veiem que Guimerà limita amb la Conca de Barberà i la Segarra, al nord-oest de Guimerà trobem Verdú i després, en la mateixa direcció, Vilagrassa. Per tant trobem que els pobles estan situats en direcció sud-est si ho mirem des de Vilagrassa, la mateixa direcció de la marinada. (Observeu els mapes 2 i 3)

L'estudi s'ha fet a partir d'un treball de camp que ha consistit en enregistraments fets a parlants dels tres pobles. A les entrevistes s'ha procurat recollir, com he dit anteriorment, la parla col·loquial i espontània. Els informadors han estat triats de manera representativa per criteris de sexe, i en el cas de Verdú també per l'edat. Dir també que el treball no pretén ser exhaustiu i que per tant hi haurà matisos que no hi seran presents; recordem però que el nostre objectiu és la determinació de la isoglossa.

El vocalisme tònic d'una llengua correspon a l'accent que presenten les paraules i que afecta pròpiament a les vocals. En el cas del català trobem diferències segons el dialecte. La diferència principal entre els dos parlars que estudiem està en la tonicitat de vocal oberta o tancada. Així en central es tendeix a vocal oberta i en nord-occidental a vocal tancada. Com que les úniques vocals que disposen en català de variant oberta i variant tancada són la e i la o només estudiarem aquestes vocals, ja que les altres tenen sols una possibilitat tònica i per tant no hi ha variació possible.

Les diverses pronúncies que recollim estan contrastades bàsicament amb el Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB) per veure'n

DIVISIÓ DIALECTAL DEL CATALÀ

MAPA 1

l'abast dins l'àmbit català, cal tenir en compte, però, que en aquest diccionari no s'hi especifiquen les variants central i nord-occidental i cal, per tant, contemplar-les dins l'oriental i l'occidental respectivament. Cal tenir en compte que, a vegades, pot ser coincident el so del català occidental amb el de Mallorca o de l'Alguer, per exemple.
En l'apartat tipogràfic s'ha de dir que les formes que trobeu en majúscula i/o entre parèntesi són paraules que corresponen a l'ètim llatí d'on provenen les paraules subratllades que trobareu a la seva esquerra. Si encapçalant l'ètim llatí hi trobeu un asterisc significa que aquest ètim és només el probable.
Les referències bibliogràfiques estan apuntades pel nom de l'autor i la pàgina on es troben. Les obres corresponents les trobareu citades a la bibliografia situada al final de l'estudi.

VOCALISME TÒNIC

La coincidència en català oriental i català occidental entre els sistemes de realització fonètica i de les corresponents unitats fonològiques de base motiva l'estudi de la distribució d'isoglosses incidentals relatives a variants lexicals caracteritzades per diferències fòniques de procedència etimològica comuna. Heus ací el sistema de vocals tòniques en qüestió:
Unitats fonològiques:
/ i / / e / / E / / a / / O / / o / / u/
Realització fonètica:
[i] [e] [E] [a] [O] [o] [u]

I. Vocal A etimològica

Per regla general aquesta vocal ha conservat el timbre d'obertura màxima en ambdós dialectes, oriental i occidental. La parla de l'Urgell s'adiu amb aquesta tendència. Considerem, a continuació, algunes evolucions notables.
Heus ací alguns exemples de mutació de A originària en vocal de la sèrie palatal.
Com a solució generalitzada a partir del grup format per vocal etimològica A seguida de iod registrem la monoftongació en [E]; o en [e]:

més (MAGIS):

a) m [E]s a Guimerà (G.) i Verdú (Ve.); aquesta pronúncia és absent al DCVB.
b) m[e]s a Vilagrassa (Vi.); dialecte oriental (or.) i dialecte occidental (occ.) (DCVB).

-er (-ARIU):

a) [E]r a Ve. *(cantirers, carrer, solters)*; Esterri, Sort, Tamarit de la Llitera (DCVB)
b) [e]r a G., Ve. i Vi.; or., occ. (DCVB)

-ré de futur (*-RE d'infinitiu + AYO):
a) r[E] a G. i Ve. Badia (pàgina (p.) 374) anota com a única possibilitat [e].
b) r[e] a Vi. Badia (p. 374).

Malgrat el que diu Badia cal destacar que aquesta última variant es troba també, segons Moll (1929-1932. II, p.83; V, p.66), a altres indrets del domini lingüístic català: a Sant Llorenç de Morunys, Solsona (dialecte oriental de transició) i Alòs d'Isil, Isavarre i Esterri (dialecte occidental; comarques de la Noguera Ribagorzana i el Pallars). Alcover (1908; p. 219) constata que l'obertura vocàlica dels futurs és pròpia del parlar de la Conca de Barberà (dialecte oriental de transició).

Teresa (THARASIA):

a) Ter[E]sa a Ve.; or. (DCVB)
b) Ter[e]sa a Vi.; Lleida (Ll.) (DCVB)

feix (FASCE):

a) f[E]ix a G.; Fontpedrosa, Prades, Nohedes (DCVB)
b) f[e]ix a Ve. i Vi.; or., occ. (DCVB)

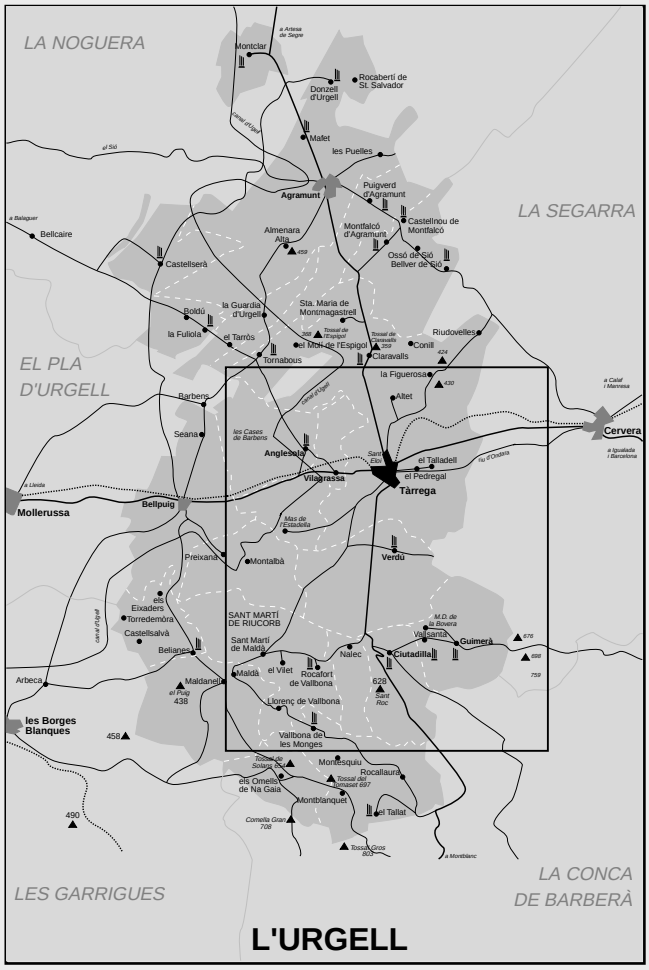
crema (CRAMA):

a) cr[E]ma a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) cr[e]ma a Vi.; or., occ. (DCVB)
DCVB diu que probablement aquesta forma hagi sigut introduïda a partir de la forma francesa *crème*.

Resum: Guimerà i Verdú es comportem de la mateixa manera en *més, -ré, Teresa i crema*; cal afegir que la pronúncia que utilitzen és absent al DCVB en les paraules *més* i *crema* i que en *-ré* el DCVB ens situa en els parlars de transició entre oriental i occidental, espai que coincideix, per altra banda, amb el de -[E]r. Observem també que a *feix* es fa la divisió entre Guimerà, per una banda, i Verdú i Vilagrasa, per l'altra; la postura de Guimerà la comparteixen només alguns pobles segons el DCVB. Aquesta diferenciació la veurem repetida més endavant. La presència de la vocal tònica davant d'un so palatal determina l'obertura o el tancament de la vocal tònica.
Pel que fa a Vilagrassa dir que manté una postura invariable en vocal tancada.

II. Vocal E breu etimològica

Es tracta d'un capítol obscur i poc explorat de la fonètica històrica catalana. Considerem les variants determinades per la consonant que segueix:

LA NOGUERA
LA SEGARRA
EL PLA D'URGELL
LES GARRIGUES
LA CONCA DE BARBERÀ
L'URGELL
Montclar
Donzell d'Urgell
Rocabertí de St. Salvador
Mafet
les Puelles
Agramunt
Puigverd d'Agramunt
Castellnou de Montfalcó
Montfalcó d'Agramunt
Almenara Alta
Ossó de Sió
Bellver de Sió
Bellcaire
Castellserà
Boldú
la Guardia d'Urgell
Sta. Maria de Monmagastrell
la Fuliola
el Tarròs
el Molí de l'Espigol
Riudovelles
Conill
Claravalls
Tornabous
la Figuerosa
Altet
Barbens
Seana
les Cases de Barbens
Anglesola
Vilagrassa
Sant Eloi
el Talladell
el Pedregal
Tàrrega
Cervera
Mollerussa
Bellpuig
Mas de l'Estadella
Verdú
Preixana
Montalbà
els Eixaders
Torredemòra
Castellsalvà
SANT MARTÍ DE RIUCORB
Sant Martí de Maldà
Bellaneta
Arbeca
Maldaneta
Maldà
el Vilet
Rocafort de Vallbona
Nalec
Ciutadilla
M.D. de la Bovera
Vallsanta
Guimerà
Llorenç de Vallbona
les Borges Blanques
Vallbona de les Monges
Montesquiu
Rocallaura
els Omells de Na Gaia
Montblanquet
el Tallat
canal d'Urgell
riu d'Ondara
a Igualada i Barcelona
a Montblanc

MAPA 2

la Figuerosa
430
canal d'Urgell
Altet
les Cases de Barbens
Anglesola
Sant Eloi
el Talladell
riu d'Ondara
a Igualada i Barcelona
Vilagrassa
el Pedregal
Tàrrega
Mas de l'Estadella
LA SEGARRA
Verdú
Montalbà
SANT MARTÍ DE RIUCORB
M.D. de la Bovera
Vallsanta
Guimerà
676
Sant Martí de Maldà
Nalec
Ciutadilla
698
759
Maldà
el Vilet
Rocafort de Vallbona
628
Sant Roc
Llorenç de Vallbona
LA CONCA DE BARBERÀ
Vallbona de les Monges
a Montblanc

MAPA 3

II. 1. Vocal tònica davant fricativa:

és (EST): [e]s a Ve. i Vi.

interès (INTEREST):
inter[e]s a Vi.; valencià (val.) (DCVB)

procés (PROCESSUS):
a) proc[E]s a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) proc[e]s a Vi.; or., occ. (DCVB)

pressa (PRESSA):
a) pr[E]ssa a Ve.; absent (DCVB)
b) pr[e]ssa a Vi.; or., occ. (DCVB). Badia (p. 131) també l'apunta amb aquest so.

II.2. Vocal tònica davant nasal:

premsa (segons DCVB pot derivar de PRESSA 'premuda' amb la *m* de PREMERE):
a) pr[E]msa a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) pr[e]msa a Vi.; or., occ. (DCVB)

tenda (TENDA):
a) t[E]nda a Ve.; absent (DCVB)
b) t[e]nda a Vi.; or., occ. (DCVB)

estendre (EXTENDERE):
a) est[E]ndre a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) est[e]ndre a Vi.; or., occ. (DCVB)

entendre (INTENDERE):
a) ent[E]ndre a Ve.; absent (DCVB). Moll (1929-1932, p. 105) registra aquest so a Bagà i Sant Martí de Maldà.
b) ent[e]ndre a Vi.; or., occ. (DCVB)

prendre (PREHENDERE):
a) pr[E]ndre a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) pr[e]ndre a Vi.; occ. (DCVB)

aprendre (APPREHENDERE):
a) apr[E]ndre a Ve.; or. (DCVB)
b) apr[e]ndre a Vi.; occ. (DCVB)

encendre (INCENDERE):
a) enc[E]ndre a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) enc[e]ndre a Vi.; or., occ. (DCVB)

dependre (DEPENDERE):
a) dep[E]ndre a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) dep[e]ndre a Vi.; occ. (DCVB)

II.3. Vocal tònica davant oclusiva:

setze (*SEDECE):
s[e]tze a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

set (SEPTEM):
s[E]t a G., Ve. i Vi.; or., occ. (DCVB)

pedra (PETRA):
a) p[E]dra a G.; Boí, Senet, Vilaller (DCVB). Badia (p. 133) el troba al parlar pallarès.
b) p[e]dra a Vi.; or.(alguna excepció), occ. (DCVB)
enceta (INCEPTAT):
a) enc[E]ta a Ve.
b) enc[e]ta a Vi.

rec (*RECU):
a) r[E]c a G. i Ve.; absent (DCVB)
b) r[e]c a Vi.; or., occ. (DCVB)

II.4. Vocal tònica davant líquida:

erm (EREMU):
a) [E]rms a Ve. (un informant); Badia (p. 133) la anota com esporàdica en occ.
b) [e]rm a G. i Vi.; or., occ. (DCVB)

II.5. Vocal tònica davant iod (Badia (p. 121) defineix la iod així: articulació palatal fricativa sonora, semblant a la pronúncia de la *i* de *noia* o *deia*)

Remei (REMEDIU):
Rem[E]i a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

Resum: s'observa també una clara diferència entre Guimerà i Verdú, per una banda, i Vilagrassa, per l'altra, en totes les situacions. Destacar la mateixa pronúncia occidental a Verdú i Vilagrassa a setze. Subratllar també la gran quantitat de pronúncies de Guimerà i Verdú que no apareixen al DCVB, o que només hi apareixen com a particulars d'alguns pobles.

III. Vocals E llarga, I breu, OE etimològiques

La solució corresponent a la E llarga és distintiva en català des d'una perspectiva dialectal: [E] és el resultat fònic propi dels parlars del català oriental central i [e] dels parlars occidentals. Badia (p. 138), després d'haver notat la rellevància que aquestes solucions presenten de cara a un criteri de divisió dialectal, apunta que [E], [e] alternen al llarg de la zona de transició dialectal entre català oriental i català occidental. Aquí notarem una clara divisió entre Guimerà i Verdú per una banda, i Vilagrasa per l'altra.

III.1. Vocal tònica en contacte amb iod

Per raons de claredat expositiva i d'èmfasi en la successió cronològica de solucions consonàntiques hem escollit el criteri de classificació de casos de iod exposat per Menéndez Pidal (pp. 44-50).
Heus ací una relació de les variants procedents de iod originària:

III.1.1. Iod 1ª.

-esa (-ITIA):
a) [E]sa a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) [e]sa a Vi.; occ. (DCVB)
Hem anotat aquestes variants en les paraules *feresa, impuresa* i *rapidesa*.

net (NITIDU):
a) n[E]t a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) n[e]t a Vi.; occ. (DCVB)

III.1.2. Iod 2ª.

consell (CONSILIU):
cons[e]ll a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

cell (CILIU):
c[e]ll a Ve.; occ. (DCVB)

parell (*PARICULU):
a) par[E]ll a G.; or. (DCVB)
b) par[e]ll a G. Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

orella (AURICULA):
a) or[E]lla a G.; or. (DCVB)
b) or[e]lla a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

ovella (OVICULA):
a) ov[E]lla a G.; or. (DCVB)
b) ov[e]lla a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

vermell (VERMICULU):
verm[e]ll a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

abella (APICULA):
a) ab[E]lla a G.; or. (DCVB)
b) ab[e]lla a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

rella (REGULA):
a) r[E]lla a G.; or. (DCVB)
b) r[e]lla a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

espardenya (SPARTU+IGNA):
a) espard[E]nya a G.; or. (DCVB)
b) espard[e]nya a G. i Vi.; occ. (DCVB)

menys (*MINIUS):
a) m[E]nys a Ve.; absent (DCVB). La trobem a Badia (p. 285).
b) m[e]nys a Vi.; or., occ. (DCVB)

III.1.3. Iod 3ª.

verema (VINDEMIA):
a) ver[E]ma a Ve.; or. (DCVB)
b) ver[e]ma a Vi.; occ. (DCVB)

fred (FRIGIDUM):
a) fr[E]d a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) fr[e]d a Vi.; occ. (DCVB)

corretja (CORRIGIA):
corr[E]tja a Ve. i Vi.; occ. segons Moll (p. 73)

III.1.4. Iod 4ª.

-eix (-ASCIT, -ESCIT: desinències verbals de la 3ª. persona del present d'indicatiu dels verbs incoatius):
cr[e]ix a Ve. i Vi.

rei (REGE):
r[e]i a Ve. i Vi.; Capcir, Plana de Vic, Bages, Vallès, Sort, Urgell, Balaguer, Lleida, Fraga (DCVB)

III.2. Vocal tònica davant consonant palatal no procedent de iod:

aquell (*ACCU ILLU):
aqu[e]ll a G., Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

aqueix (*ACCU IPSU):
aqu[e]ix a Ve.; occ. (DCVB)

ell, ella (ILLE, ILLA):
[e]ll, [e]lla a G., Ve. i Vi; or. (menys a les terres gironines), occ. (DCVB)

estrella (STELLA):
estr[e]lla a Ve, i Vi.; occ. (DCVB)

cabell (CAPILLU):
cab[e]ll a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

ametlla (*AMYNDULA):
a) am[E]tlla a G.; or. (DCVB)
b) am[e]tlla a G., Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

III.3. Vocal tònica davant fricativa:

aquest (*ACCU ISTU):
a) aqu[E]st a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) aqu[e]st a Vi.; occ. (DCVB)

-ès, -es (-ENSU, -ESSUM):

estès:
a) est[E]s a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) est[e]s a Vi.; occ. (DCVB)

après:
a) apr[E]s a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) apr[e]s a Vi.; occ. (DCVB)

atès: at[E]s a Ve.; or. (DCVB)

Segons Badia (p. 365) aquesta terminació prové dels verbs de la tercera conjugació llatina (-ERE, on la primera vocal és breu) que equival a la conjugació dels verbs catalans acabats en -re. Aquests verbs llatins feien el participi passat amb les desinències -SSUM (promès (PROMISSU), admès (ADMISSU) i

-NSUM (encès (INCENSU), pres (PRENSU), comprès, atès). La qual cosa significa que l'arrel verbal és la que dóna el caràcter a la vocal tònica.

mesa ('brotada') (MISSU):
a) m[E]sa a Ve.; or. (DCVB)
b) m[e]sa a Vi.; occ. (DCVB)

Francesc (FRANCISCUS):
a) Franc[E]sc a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) Franc[e]sc a Vi.; occ. (DCVB)

cresta (CRISTA):
cr[e]sta a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

mes (MENSE):
a) m[E]s a G. i Ve.; Pirineu-oriental, La Seu d'U., Sort, Isavarri, Pobla de Segur, Girona, Olot, Ribes, Bagà, Berga, Ripoll, Manresa (DCVB)
b) m[e]s a Vi.; occ. en general (DCVB)

fresc (del germànic FRISK):
a) fr[E]sc a Ve.; or. (DCVB)
b) fr[e]sc a Vi; occ. (DCVB)

tres (TRES):
a) tr[E]s a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) tr[e]s a G., Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

cervesa (CEREVISIA):
a) cerv[E]sa a Ve.; or. (DCVB)
b) cerv[e]sa a Vi.; occ. (DCVB)

pagès (PAGENSE):
a) pag[E]s a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) pag[e]s a Vi.; occ. (DCVB)

-eix-, increment incoatiu dels verbs de la tercera conjugació (-ISC-):
a) [E]ix a G. (reun[E]ixen); or. (Badia, p. 343)
b) [e/i]ix a Ve. i Vi. (aclar[e/i]ix, agra[e/i]ix, exist[e/i]ix, influ[e/i]ix, invert[e/i]ix, adher[e/i]ixen, flor[e/i]ix, pat[e/i]ixen, podr[e/i]ixen). La particularitat d'aquest tret, com apunta Badia (p. 344), està en què a Guimerà es tendeix a pronunciar com ho fa el parlar oriental [eS] i a Verdú i Vilagrassa es pronuncia [eiS] o [iS] com fa la parla occidental.

mateix (METIPSE):
a) mat[E]ix a G.; absent (DCVB)
b) mat[e]ix a Ve. i Vi.; or., occ. (DCVB)

-ès (-ENSE):
a) [E]s a G. i Ve.; or. (angl[E]sa, aragon[E]sa, franc[E]sa) Badia (p. 343)
b) [E]s a Vi.; occ. (angl[e]sa, argon[e]sa, franc[e]sa)

res (RES):
a) r[E]s a G. i Ve.; or (DCVB)
b) r[E]s a Vi.; occ. (DCVB)

III.4. Vocal tònica davant líquida originària:

haver (HABERE):
a) hav[E]r a G.; or. (DCVB)
b) hav[e]r a G., Ve i Vi.; occ. (DCVB)

sencer (SINCERU):
a) senc[E]r a G.; or. (DCVB)
b) senc[e]r a G., Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

primavera (PRIMA VERA):
primav[e]ra a G., Ve. i Vi.; or, occ. menys a Sort i Tamarit de Ll. (DCVB). Recasens (p. 67) també troba [E] al Camp de Tarragona.

III.5. Vocal tònica davant nasal:

serè (SERENU):
a) ser[E] a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) ser[e] a Vi.; occ. (DCVB)

vendre (VENDERE):
a) v[E]ndre a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) v[e]ndre a Vi.; Fraga, La Seu d'U., Pallars, Tremp (DCVB)

sembra (SEMINAT):
a) s[E]mbra a G. i Ve.
b) s[e]mbra a Vi.

comença (*COMINITIAT):
a) com[E]nça a Ve.
b) com[e]nça a Vi.

pensa (PENSAT):
a) p[E]nsa a G. i Ve.
b) p[e]nsa a Vi.

sembla (SIMILAT):
a) s[E]mbla a G. i Ve.
b) s[e]mbla a Vi.

cadena (CATENA):
a) cad[E]na a Ve.; or. (DCVB)
b) cad[e]na a Vi.; occ. (DCVB)

espenta (EXPINCTA):
esp[e]nta a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

esquena (del germànic SKINA):
a) esqu[E]na a G. i Ve; or. (DCVB)
b) esqu[e]na a Vi.; occ. (DCVB)

sistema (SYSTEMA):
a) sist[E]ma a Ve.; absent (DCVB)
b) sist[e]ma a G., Ve. i Vi. Barcelona, Palma, València (DCVB)

pena (POENA):
a) p[E]na a Ve.; Barc. (DCVB)
b) p[e]na a Vi.; Lleida, Urgell(DCVB)

III.6. Vocal tònica davant nasal seguida d'oclusiva velar:

trenca (TRENCAT):
a) tr[E]nca a Ve.; or.
b) tr[e]nca a Vi.; occ.

primerenc (sobre el sufix germànic -ING):
a) primer[E]nc a Ve.; or (DCVB)
b) primer[e]nc a Vi.; occ. (DCVB)

III.7. Vocal tònica davant oclusiva:

pega (PICA):
a) p[E]ga a Ve.; or. (DCVB)
b) p[e]ga a Vi,; occ. (DCVB)

pedrega (PETRICAT):
a) pedr[E]ga a Ve.
b) pedr[e]ga a Vi.

asseca (SICCAT):
a) ass[E]ca a Ve. (DCVB)
b) ass[e]ca a Vi. (DCVB)

arreplega (REPLICAT):
a) arrep[E]ga a Ve.
b) arrepl[e]ga a Vi.

espetega (format a partir de PEDITUS 'pet'):
a) espet[E]ga a Ve.
b) espet[e]ga a Vi.

carrega (CARRICAT):
a) carr[E]ga a Ve.
b) carr[e]ga a Vi.

pebre (PIPERE):
p[e]bre a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

crec (CREDO):
a) cr[E]c a G. i Ve.
b) cr[e]c a Vi.

concepte (CONCEPTU):
conc[E]pte a Ve. i Vi.; mallorquí, menorquí (DCVB); i a part El Camp de Tarragona (Recasens, p. 69)

-ecte (-ECTE): dir[E]cte a Ve. i Vi.; occ. segons Recasens (p. 71): "És ben sabut que -[E]cte és la solució escollida pel català nord-occidental, si bé el DCVB estèn la solució [e] a tot el domini lingüístic català."

cep (CIPPU):
a) c[E]p a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) c[e]p a Vi; occ. (DCVB)

sègol (SEGALE):
a) s[E]gol a Ve.; or. (DCVB)
b) s[e]gol a Vi.; occ. (DCVB)

quiet (QUIETU): a) qui[E]t a Ve.; absent (DCVB)
b) qui[e]t a Vi.; or., occ. (DCVB)

paret (PARETE):
a)par[E]t a G. i Ve., or. (DCVB)
b) par[e]t a VI.; occ. (DCVB)

ceba (CEPA):
a) c[E]ba a Ve.; or. (DCVB)
b) c[e]ba a Vi.; occ. (DCVB)

bolet (BOLETU):
a) bol[E]t a G. i Ve. ; or. (DCVB)
b) bol[e]t a Vi.; occ. (DCVB)

aixeta (segons DCVB, pres probablement del castellà jeta, 'morro d'animal', que en aragonès significa també 'canella', 'grifo'):
a) aix[E]ta a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) aix[e]ta a Vi.; occ. (DCVB)

galleda (GALLETA):
a) gall[E]da a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) aix[e]ta a Vi.; occ. (DCVB)

bleda (BETA amb contaminació de l per BLITUM, 'blet'):
a) bl[E]da a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) bl[e]da a Vi.; occ. (DCVB)

negre (NIGRU):
a) n[E]gre a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) n[e]gre a Vi.; occ. (DCVB)

sec (SICCU):
a) s[E]c a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) s[e]c a Vi.; occ. (DCVB)

-et, -eta (-ITTU, -ITTA, sufix diminutiu):
a) pobl[E]t, cas[E]ta a G. i Ve.; or. Moll (p. 192)
b) pobl[e]t, cas[e]ta a Vi.; occ. Moll (p. 192)
Aquest sufix abunda molt a la parla col·loquial i denota de seguida la divisió entre Guimerà i Verdú per una banda i Vilagrassa per l'altra.

què (QUID):
a) qu[E] a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) qu[e] a Vi.; occ. (DCVB)
Les dos pronúncies diferents es produeixen tant si el pronom és relatiu com si és interrogatiu. Aquest tret defineix també la clara divisió com hem apuntat en el cas del diminutiu. Per altra banda apuntar que els parlants de Verdú i Guimerà quan el que és conjunció fan invariablement [e].

III.8. Desinències verbals:

-em (-IMUS, -EMUS), 1ª. persona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu:
a) [E]m (parl[E]m, digu[E]m) a G. i Ve.; or.
b) [e]m (parl[e]m, digu[e]m) a Vi.; occ.
-eu (ITIS, ETIS), 2ª. pers. del pl. del pr. d'ind. i

subj.:
a) [E]u (esporgu[E]u) a G. i Ve.; or.
b) [e]u (esporgu[e]u)a Vi.; occ.

-eu (-ETIS, -ITIS; per -ETE, -ITE), 2ª. pers. del pl. de l'imperatiu:
a) [E]u a G. i Ve. (pren[E]u); or.
b) [e]u a Vi. (pren[e]u); occ.
Això és vàlid pels verbs de la segona conjugació del català (verbs que provenen de la segona i tercera conjugació llatina). En els verbs de la primera conjugació trobem la mateixa desinència en català -i també les matixes variables fonètiques- però l'evolució del llatí ha sigut diferent (Badia, pp. 126-127).

- em, -eu (-HEMUS, -HETIS), 1ª. i 2ª. pers. del pl. del futur:
a) [E]m a G. i Ve. (far[E]m, vendr[E]u); or. ; Badia (p. 374)
b) [e]u a Vi. (far[e]m, vendr[e]u); occ.; Badia (ídem)
Aquests trets verbals són també fonamentals en la divisió esmentada anteriorment.

III.9. Casos de contacte vocàlic:

deute (DEBITU):
d[E]ute a Ve. i Vi.; or. (DCVB)

beure (BIBERE):
a) b[E]ure a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) b[e]ure a Vi.; Lleida, Urgell (DCVB)
El contacte que veurem a continuació pertany a les formes de l'imperfet d'ind. dels verbs de la segona conjugació. Incloem per tan formes en E breu, ja que el tret que estudiem el comparteixen les dues E llatines.

veien (VIDEBANT):
a) v[E]ien a G.
b) v[e]ien a Ve. i Vi.

feia (FACEBAT):
a) f[E]ia a G.
b) f[e]ia a Ve. i Vi.

treien (TRAHEBANT):
a) tr[E]ien a G.
b) tr[e]ien a Ve. i Vi.

queia (CADEBAT):
a) qu[E]ia a G.
b) qu[e]ia a Ve. i Vi.

IV. Diversos

IV.1. Vocal tònica davant la semivocal i:

feina (*FACENDA):
a) f[E]ina a G.; or. (DCVB)
b) f[e]ina a Ve. i Vi.; occ. (DCVB)

jersei (de l'anglès jersey):
a) jers[E]i a G.; absent (DCVB)
b) jers[e]i a Ve. i Vi.; absent (DCVB)

festeig: fest[E]ig a G.; or. (DCVB)

IV.2.
cafè (de l'italià caffè):
a) caf[E] a G. I Ve.; or., occ. (DCVB)
b) caf[e] a Vi.; valencià (DCVB)

Resum (incloem aquí els capítols III i IV): destacar en principi la diferència constant entre Guimerà i Verdú, per una banda, i Vilagrassa, per l'altra, en la major part dels trets, que apropen als primers al català oriental i a Vilagrassa a l'occidental. Observem també una altra constant apuntada ja més amunt: la presència de so palatal darrere la vocal fa que a Guimerà aquesta s'obri i a Verdú i Vilagrassa es tanqui -apuntar com excepció la pronúncia de *aquell* que fa tancada als tres pobles-. Apuntem també que davant líquida originària s'observa a Guimerà un comportament dual en la pronúncia. Destacar per altra banda el tret occidental de la pronúncia oberta en -*ecte*.

V. Vocals O breu, O llarga, U breu etimològiques

V.1. Vocal O breu etimològica:

coïa (*COCEBAT):
a) c[O]ia a G.; segons Badia (p. 144) aquesta seria la llei fonètica general
b) c[o]ia a Ve. i Vi.

V.2. Vocals O llarga, U breu etimològiques:

veu (VOCE):
a) v[E]u a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) v[e]u a Vi.; occ. (DCVB)

creu (CRUCE):
a) cr[E]u a G. i Ve.; or. (DCVB)
b) cr[e]u a Vi. occ. (DCVB)

V.3. Diftong *ou*:

La presència d'aquest diftong, independenment de la procedència etimològica de o, fa obrir la vocal a G. i Ve. i la fa tancar a Vi.:

bou (BOVE):
a) b[O]u a Ve.; or., occ. (DCVB)
b) b[o]u a Vi.; Sant Llorenç de Morunys, Sopeira, Areny, Esterri, Pobla de S., Tremp, Artesa de S., Montsonís, Pradell, Alcover (DCVB)

Observem el mateix comportament en el derivat *Tornabous*.

coure (CUPRU; *COCERE):
a) c[O]ure a G. i Ve. ; or., occ. (DCVB)
b) c[o]ure a Ve. (un informant) i Vi; Gir., Tremp, Artesa de S., Granollers (DCVB)

dijous (DIE IOVIS):
a) dij[O]us a Ve.; or., occ. (DCVB)
b) dij[o]us a Vi.; absent (DCVB)

moure (MOVERE):
a) m[O]ure a Ve.; or., occ. (DCVB)
b) m[o]ure a Vi.; absent (DCVB)

nou (NUCE):
a) n[O]u a G. i Ve.; or., occ. (DCVB)
b) n[o]u a Vi.; absent (DCVB)

nou (NOVE, NOVU):
n[O]u als tres pobles; or., occ. (DCVB)

ou (OVU):
a) [O]u a G. i Ve.; or., occ. en general (DCVB)
b) [o]u a G. (un informant) i Vi.; Sopeira, Areny, Tremp, Ponts, Artesa de S. (DCVB)

pou (PUTEU):
a) p[O]u a Ve.; La Seu d'Ur., Sort, Organyà, Oliana, Balaguer, Bell-lloc d'Ur. (DCVB)
b) p[o]u a G., Ve. (algun informant) i Vi.; or., occ. en general (DCVB)

prou (del llatí vulgar PRODE):
a) pr[O]u a G. i Ve.; or., occ. (DCVB)
b) pr[o]u a Vi.; absent (DCVB)

roure (ROBORE):
a) r[O]ure a G. i Ve.; Puigcerdà, Ribes, Sant Joan de les Abadesses, Berga, Bagà, Manresa, Solsona, Andorra, Balaguer, Pallars (DCVB)
b) r[o]ure a Vi.; Camprodon, Olot, Granollers, Barc., Pobla de S., Tremp, Artesa de S. (DCVB)

sou (SOLIDU):
a) s[O]u a Ve.; or., occ. (DCVB)
b) s[o]u a Vi.; Elna, Catllar, Serrallonga, Sant Llorenç de M., Alcover (DCVB)

sou (SUTIS): s[o]u a Ve. i Vi.; Badia (p.375)

Resum: en el cas de vocal davant palatal observem el mateix comportament que veiem en el cas de la *e*, o sigui a Guimerà la vocal s'obre i a Verdú i Vilagrasa es tanca. En el cas de què segueixi a la vocal tònica la vocal *u* s'observa la tendència general apuntada, o sigui Guimerà i Verdú obren i Vilagrassa tanca.
En el cas del diftong *ou* observem la tendència de Guimerà i Verdú a obrir la vocal i Vilagrassa a tancar-la. El que cal subratllar és que la pronúncia de Guimerà i Verdú és la general i majoritària en català, tret de la paraula pou que és a la inversa; la pronúncia de Vilagrassa, si fem cas del DCVB, és minoritària i arbitrària en català. Cal subratllar també que trobem excepció a Vilagrassa en l'adjectiu nou, que als tres pobles és [O]; a pou trobem excepció en algun informant de Guimerà i Verdú; a sou (verb) trobem que a Verdú fa [O] com a Vilagrassa, que, per altra banda, Badia apunta com a general.

VI. Valoració

Del que hem observat fins ara deduïm, a grans trets, que Guimerà i Verdú pertanyen, pel que fa al vocalisme tònic de la *e*, a l'espai del català oriental i Vilagrassa a l'espai del català occidental; tanmateix s'observa una diferència a tenir en compte: quan el so que segueix a la vocal és un so palatal Verdú es decideix per tancar la vocal tònica de la mateixa manera que ho fa Vilagrassa i per tant el català occidental. Aquest tret s'observa també quan la vocal tònica és la *o*.
Pel que fa a la o s'observa la principal diferència en el cas del diftong *ou*, que dividex una altra vegada a Guimerà i Verdú, per una banda, i Vilagrassa, per l'altra; amb tot aquesta divisió no separa el mateix espai dialectal, ja que la pronúncia tancada de Vilagrassa es contempla només com a particular i arbitrària d'alguns pobles de l'espai català, segons el DCVB; mentre que la pronúncia oberta de Guimerà i Verdú és la general de tot el català.
A partir del que he apuntat fins ara proposo que la isoglossa del vocalisme tònic entre el català oriental i occidental -per ser més exactes caldria dir català central i català nord-occidental respectivament- se situa entre Verdú i Vilagrassa. Tanmateix una part d'aquest vocalisme -davant so palatal- ens porta a situar la isoglossa entre Guimerà i Verdú. Pel que fa al diftong *ou* ens trobem que la pronúncia de Vilagrasa cal situar-la en un espai poc definit pel que fa a l'espai dialectal.
Finalment subratllar el fet que la divisió no és categòrica, ja que com hem observat determinades paraules i determinats parlants manifesten que la isoglossa no funciona com a frontera absoluta sinó que és permeable i aglutinadora alhora de la variació.

Bibliografia

ALCOVER, A., Mª.: *Una mica de dialectologia catalana*, BDLIC, IV (1908), pp. 194-303.

BADIA, Antoni Mª.: *Gramàtica Històrica Catalana*, Tres i Quatre, València, 1981.

Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB) per ALCOVER, A. Mª.- MOLL, F. de B., Editorial Moll, Palma de Mallorca, 10 vols., 1993.

MENENDEZ PIDAL, R.: *Manual de Gramática Histórica Española*, Madrid, 1968, 13ª. edició.

MOLL, F. de B.: *Flexió verbal en els dialectes catalans,* "Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura" Barcelona 1929-1932, vols. II-IV.

MOLL, F de B.: *Gramàtica Històrica Catalana*, Universitat de València, València, 1991.

RECASENS, Daniel: *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona,* Curial, Montserrat, 1985.

VENY, Joan: *Els parlars catalans*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1982.